

либо особого мировидення і, якщо застосувати перспективу (пряму або зворотню) на цю картину і далі спроектувати на весь світ, то отримаємо два погляди: візуальний і аналітичний. Використання прямої перспективи призводить до того, що людина стає підсвідомо великою (будете як боги [Быт. 3. 2]) перед іншою, духовною реальністю, де априорно існує істина, до якої він торкається за допомогою творення митця.

В російській же іконографії все навпаки. За допомогою зворотної перспективи, у спостерігаючого людину підсвідомо створюється відчуття, що не він з висоти свого положення оцінює іншу реальність, а сам він стоїть перед Вічністю, яка його оцінює за причастність до Істини.

Кого, в якій одязі, поруч з ким зображають на іконах і чому – можна зрозуміти з історії християнства, з певних правил іконографії тощо. Головне, що ікона як вид живопису, як особливий спосіб мировидення, використовуючи методи зворотної перспективи і нехтування єдиного горизонту для всіх фрагментів, враховує, по-перше: особливості людського погляду, його активності, розуміючої сутності людини; по-друге: враховується погляд з «зворотною» сторони картини (світу), відкривається закладене в людині прагнення до Бога, а Бог не тільки існує, а й бачиться крізь картину, виправдовуючи прагнення людини до самої ікони.

УДК 130.2

СИМВОЛ ЯК УНІВЕРСАЛЬНА КАТЕГОРІЯ ОСЯГНЕННЯ КУЛЬТУРИ*

О.С. Куровська
Київ, Україна

Аналіз символу як універсальної, смислотвірчої категорії культури розширює обсяг дослідження форм і методів духовного й суспільно-практичного освоєння дійсності людиною. Культура є продуктом діяльності людського духу, відповідно, культурний процес є духовний процес. Як чуттєво-надчуттєве утворення, символ поєднує у собі окреме і загальне, конкретне й абстрактне, матеріальне і ідеальне. Символ має світоглядно-ціннісне забарвлення і є прямим засобом формування культурного простору, засобом перетворення оточуючої дійсності. Людина символізуючи дійсність, пізнає її, а через неї пізнає і саму себе. Не можна погодитися з М. Мамардашвілі в тому, що: „Символи – є своєрідними прожекторами, що вказують на нашу діяльність у чомусь. Це... опосередковані знаки і одночасно опосередкований погляд на самого себе» [1].

Розгляд символу у зв'язку із проблемами культурного контексту дозволяє тлумачити його як специфічно людський, діяльно орієнтований феномен, у якому людина досягає культурно-цивілізаційний досвід усього людства, а сфера символічного є сферою ідеального буття. Для розкриття сутності людського буття, необхідно звернутися до вивчення культури і віднайти у всій її багатоманітності прояви чогось загального, те, що лежить в її основі. Зрозуміти культуру означає зрозуміти саму сутність людини. Так як символ є своєрідною цілісністю, яка сконцентровано відтворює певний визначений соціокультурний

смысл, то відповідно, він виступає одним із функціональних способів світосприйняття та самоусвідомлення людського буття, який пронизує та детермінує всю культурну історію та її духовну спрямованість. Представник Марбургської школи неокантіанства Е.Кассінер досліджуючи проблеми феноменів культури, приходиться висновку, що всі сфери проявів культури, а саме: мова, релігія, міф, мистецтво і наука, є такими символічними формами, які є абсолютно необхідними і єдино можливими для існування і розвитку культури, вони є формами пізнання і виконують роль пізнавальних функцій. Такі форми поєднують у собі закономірне і випадкове, часне і загальне. Тому культура можлива як своєрідна система символічних форм. І як слушно зауважує К.Свасьян: „...Факт культури є фактом існування різних символічних форм, за допомогою яких, ми конструємо світ» [2].

Природа символу є природою культури, адже, на нашу думку, неможливо досліджувати культуру, і взагалі, говорити про неї поза символом. Він є початковою і всебічною стадією процесу пізнання, який склався природно-історичним шляхом для образного вираження в свідомості людини абстрактних ідей, їхніх властивостей і відносин. Культурні символи – історично зумовлені явища, що відображають форми існування, пізнання і діяльність людини. Вони заглиблюються у процес активної взаємодії людини з природою, адже сама людина, виробляє і засвоює предметне середовище. Символ не просто виступає еквівалентом чого-небудь. Він з'єднує усі рівні реальності, здійснює взаємозв'язок між різними планами буття, між людським існуванням і структурою космосу, внаслідок чого має подвійний характер, який дає йому можливість бути носієм неоднозначного, навіть багатозначного смислу.

Ознакою символу як категорії культури є те, що у плані виразу і змісту символ є цілісністю, наділеною єдиним замкненим у собі значенням і чітко визначеними межами, які дозволяють чітко виділити його з оточуючого контексту. Тому, він займає центральне місце в системі культури: від замітника оригіналу об'єктивної дійсності до репрезентанта смислу складної абстрактної думки, він виражає і зберігає смисли та цінності своєї культури.

Значення символу не може бути повністю пізнаним. Людина стикаючись з символами повинна вдивлятися у свій власний досвід, для того, аби віднайти що саме в ньому відображено, адже ми й самі знаходимося у символі і він присутній в нас. Вдаючись до логічної інтерпретації символів, ми не досягнемо жодного успіху, адже сама таємничість виводить нас за межі досяжності розуму, тому, слід керуватися інтуїтивним шляхом. Символи пробуджують індивідуальний досвід.

На нашу думку, вивчення і осмислення сутності культури як символічної системи, дослідження типології символів, рівнів осягнення їх та специфіки функціонування в просторі культури, є необхідним завданням, адже саме символи створюють символічне ядро будь-якої культури. Через їх насиченість ми можемо говорити про символізуючу або десимволізуючу орієнтацію культури в цілому. Символи є найважливішими механізмами пам'яті культури і найпотужнішими з усіх інструментів реалізації духовних можливостей культури.

Література

1. Мамардашвили М.К. О философии // Вопросы философии. – 1991. – №5. – 4 с.
2. Свасьян К.А. Проблема символа в современной философии. – Ереван: 1982. – 197 с.